

Zenbat denbora beharko du lehenago zuen egoerara bueltatzeko?

Oso denbora gutxian ia ez da diferentziarik sumatzen erreka horren eta beste erreken artean. Itzal gutxi du, hori bai, zuhaitzak oraindik hartzen ari direlako eta 10-20 urte beharko dira basoa ixteko. Ezin daiteke esan egun batetik aurrera inpaktu gutzia bukatua izanen denik, segur aski ongi aztertuz gero, hamarkada batzuetan diferentzia batzuk sumatuko ditugulako, baina gero eta gutxiago.

Espezie batzuk agertu eta beste batzuk desagertu dira?

Segur aski izanen ziren plankton espezie batzuk urtegiaren, baina berez bertakoak ez zirenak. Urtegiaren erreketako karramarroa ere bazegoen, baina horrelakorik ez da sekula izan Artikutzan. Orain dela hamar bat urte, oker ez banago Leurtzako urtegitik eraman eta Artikutzan askatu zuten, eta dezente ugartu zen. Orain, urtegia hustuta, bat edo beste geldituko dira errekan, baina berez ez da Artikutzako espeziea, bertako ura ez delako kareduna, eta bertako biztanleek ere karramarroa bertan ez zutela ezagutzen esaten dute. Gure ikuspuntutik, hori murriztea ez da kaltea. Presa hustuta onurak askoz gehiago dira.

Europar hustu duten urtegi handienetakoa da Artikutzako...

Bidasoan, Urumean eta beste leku askotan presa tiki asko bota dituzte. Handiak, ordea, oso gutxi, Enobietakoaz gain, Normandian altuera bereko beste bat bota dute. Ameriketako handiagoak bota dituzte baina han ere oso gutxi, eta husten diren neurrian inportantea da zer gertatzen den ikertzea, gutxi dakigulako eta zerbait gaizki egiten badugu akatsak ez errepikatzen.

Zer ikasi duzu?

Presa poliki-poliki hustu izana oso inportantea dela izan da ondorio nagusia. Enobietakoak urtebete baino gehiago pasatu du husten. Horrekin batera, uraren mailan gorabeherarik ez izatea ere garrantzitsua da.

Artikutza 2019ko martxoan –goian– eta 2020ko ekainean –behean–. ARTURO ELOSEGI

Hustu eta bete, hustu eta bete... horrek landare diaren kolonizazioa geldiarazten du eta zailagoa da lokatzak egonkortzea. Artikutzan, ordea, ez dugu kalterik detektatu. Uraren maila poliki-poliki jaitea eta jarraipen zehatza egitea garrantzitsua izan da.

Ondoko urteetan halako presa handi gehiago hustuko dira?

Badira sedimentuz betetako presak, eta bi aukera dituzte, sedimentu hori atera eta presa martxan jarri, edo presa kendu, eta presa kentzeko lehenbizi hustu behar dira. Hortaz, gehiago hustuko dira, bai, seguru.

Zuk esana da «aintzira baten antza izan arren, urtegia ibaiei kalte egiten dien egitura artifizial bat baino ez dela, eta zahartzean, in-

gurunean ahalik eta kalte tikiena eginez kendu behar dela»...

Urtegi batek laku bat dela irudi dezake, baina bi alde nabarmen dituzte. Alde batetik, aintziretan ur maila konstantea da, ura oso gutxi aldatzen da, baina urtegiak ur mailan gorabehera handiak izaten dituzte. Aintziren ertzetan normalean landare asko izaten da, eta urtegien ertzak normalki nahiko soilak dira, urak gora eta beheara egiten duelako, eta horrek ertzak higatzen dituelako. Askoz ere pobregoa dira urtegiak. Bestetik, aintzirek beti azaleko ura galtzen dute. Urtegiak, ordea, askotan hondoko ura askatzen dute eta ur hori, askotan, oxigeno aldetik pobrea da, eta hori kaltegarria izan daiteke. Arti-

kutzako urtegiak, garai batean, metal asko askatzen zuten, burdina eta manganesoa, urtegiaren hondoa oxigenoa falta izanda, metal horiek gehiago askatzen zituen. Kontzentrazio handietan toxikoak dira, bai animalientzat, bai jendarentzat. Urtegia hustu denetik askoz metal gutxiago du errekek.

Zein aholku emanen zenuke basoak, errekek, mendiak... zaintzeko?

Aurreneko aholkua ingurumena zeinen garrantzitsua den ulertzea da. Gaur egun, krisi izugarria dugu, osasun krisia dela, krisi ekonomikoa dela... Horiek guztiak krisi zabalago eta sakonago baten parte tiki bat dira, eta krisi hori gizakiak planetan sortu duen ingurumen krisia da. Planetan gure hankaren arrastoa nola murriztu pentsatzen hasi behar dugu, eta horrek hanka azeleragailutik altxatzea eskatzen du. Ezin dugu gero eta azkarrago eta gero eta modu intentsiboagoan kudeatu. Pixkanaka-pixkanaka ekosistema naturalak berreskuratzen hasi behar dugu, errekei eta gainerakoei beraien lekua uzten. Konparaziora, oso nabarmenak dira uholdeetan izaten diren arazoak. Urte asko eman ditugu uholdeen soluzio bakarra kanalizazioak eta horrelakoak izan direla pentsatuz, baina horrek muga gainditu du. Etxeak erreka ertzetan egin ditugula konturatzen hasi eta errekarilekua ematen hasi behar dugu. Horrekin batera, baso naturalak berreskuratzen eta loturakulertzen hasi behar dugu. Hau da, ur garbia nahi badugu arroan zer dugun jakitea oso inportantea dela ulertu behar dugu. Zenbat eta baso gehiago izan, eta bereziki erreka ertzetan zenbat eta baso gehiago izan, orduan eta ur garbiagoa edukiko dugu. Hemendik ehun urtera biziko direnek ikaragarriko garrantzia emanen diote ingurumenari, azken batean, beraien bizi kalitatea horren menpe egonen delako. Hemendik mende batera edukiko dugun ingurumena gure erabakien ondorio izanen da.

«ARTIKUTZAN NATURA ZIZTUAN ARI DA BERE LEKUA BERRESKURATZEN»

«ENOBIETAKO URTEGIA HUSTUTA ONURAK ASKOZ GEHIAGO DIRA»

«Hezkuntza sistema honek eraitsi beharreko gabezia aunitz ditu»

NORA SALBOTX ALEGRIA AMAIURKO ESKOLAKO MAISTRA ETA ZUZENDARIA

'Askatu edo moztu. Euskal hezkuntzagintzaren erroka zahar eta berriak' liburua argitaratu du Nora Salbotxek Txalaparta argitaletxearekin eta Iratzar fundazioarekin. Dekolonizazioen beharra azpimarratu du eta hezkuntza sistema euskalduna, feminista eta burujabe publikoagoa aldarrikatu du

G. PIKABEA

Gaur egungo hezkuntza sistema «agortua» dagoela dio Nora Salbotx Alegria (Iruñea, 1973) Amaiurko eskolako maistra eta zuzendariak eta Baztango Herrietako Eskoletako koordinatzaileak. «Gauzak errotik aldatzeko gogo bizia» duela dio argitaratu berri duen liburuan eta bide horretan, «dekolonizazioen beharra» azpimarratu du, «nabarmena delako gure hezkuntza sistemetan kolonizazioa ari duela». «Oraino egiteko aunitz dagoela» iritzita, «hausnarketarako, batasunerako eta borrokarako» deia egin du.

Liburua hainbat ataletan bildu duzu: 'Aitzinsolasa', 'Nondik heldu gara', 'Non gaude' eta 'Euskal hezkuntzagintza gurerak ekarri'...

Bai. Bilduma berean, Andoni Olaragiak bere liburuan erabilitako eskema egokia iruditu zitzaidan. Garrantzitsua da nondik heldu garen argitzea, gaurkoaz eztabaidatzen denean euskal hezkuntzari buruzko ezagutza falta handia sumatzen dudalako. Euskal hezkuntzaren prozesuak mende bat baino gehiago du eta alde horretatik bi kontu nabarmendu ditut. Batetik, prozesua ez dela akitua, nondik heldu garen jakinda aitzinerat segitu behar dugula ikusarazi nahi dut. Bertzetik, aitortza, aitzinetik egin den lana ez dagoela aitortua iruditzen zait. Ez dago aitortua batik bat emakumeek egin dutelako, euskaraz egin dutelako

eta hezkuntza eta zaintza arras lotuta dauden arloak direlako. Hiru periferia dira: emakumeak, hezkuntza eta euskara. Kontaketa bat egiten dugunean, epika handia ematen diogu herri honen bertze borroka batzuei, baina hezkuntzak euskararen eta herri honen alde egin duen guztiari ez. Hori oroitarazi nahi nuen.

«Hezkuntza kontuetan, gauzak errotik aldatzeko gogo bizia» aipatu duzu. Hala sentitzen duzu?

Bai, nire militantzia hortik heldu da. Sekulako beharra dago, ikusi bertzerik ez dago hezkuntzan nolako kalapitak sortzen diren. Hainbertze gauza daude

aldatzeko, eta ez dut uste hori pentsatzen dudana bakarra naizenik. Batasun gehiago behar dugu, elkarrekin begirada bat osatu eta aitzinerat ekin.

Agerian utzi duzu Euskal Herrian hezkuntzaren alde egon den edo dagoen gogoia ez dela berria...

Hala da. Eusko Ikaskuntza 1918an sortu zenean, hezkuntzaz ari ziren eta hori inflexio puntu garrantzitsua izan zen. Baina lehenagotik ere saiakerak izan ziren, baita gure eskualdean ere, adibidez, Zugarramurdin. Herrietan bazen maisu-maistrak euskaldunak izateko nahia, gure herrietan ez baitzen euskara baizik egiten.

Bibliografia lan handia egin duzu, eta erreferentzia aunitz aipatu dituzu...

Bai, eta irakurle batzuek esker-tu izan didate bibliografian emakume pila daudelako. Ez da kasualitatea, saiakera berezia egin dut. Begirada feminista batetik egin nahi izan dut, gaur egungo hezkuntzari buruzko eztabaidan ez dudalako feminismoa ikusten. Badakigu pedagogia feminista egin behar dugula, emakumezko zientzialariak, artistak eta idazleak eskoletako programazioetara ekarri behar ditugula. Hori behar da, baina gure hezkuntza sisteman patriarkatua aunitzez ere modu sakonagoan txertatuagoa dago, eta hori deseraikitze errotiko kritika egin behar zaio. Feminismoak erakutsitakoa oinarri hartuta begiratu diot hezkuntzari. Hori da ekarpen berritzaileena.

Erraza izan da?

Ez da erraza izan, ez naizelako honetara dedikatzen, bizitzari atera dizkiodan pusketetan egin behar izan dut. Feminismoa ekartzea ere ez da erraza izan, baina polita izan da eta aunitz ikasi dut. Feminismoaz aunitz leitzen dut eta nire talaian, hezkuntzan, kanpoko eta barneko dekolonizazioen beharra ikusi-

«Denaren ginetik maistra»

Ez da erraza Nora Salbotxen aurkezpen laburra egitea. Haur Hezkuntzan eta Psikopedagogian graduatua da, Landa Eremuko Hezkuntzan aditua eta Hezkuntza eta Komunikazioan masterra egina du. Mondragon Unibertsitatean eta Nafarroako Unibertsitate Publikoan irakasle aritua da eta, gaur egun Amaiurko eskolako zuzendaritzan eta Baztango Herrietako Eskoletako koordinazioan dabil. Hik Hasi-ko, Herri Hezitzaileen sareko, Eusko Ikaskuntzaren hezkuntza lantaldeko eta Plaza Hutsako kidea ere bada. Irakasleen

Nora Salbotx Alegria.

formakuntzan ere aritzen da eta artikulu andanaren egilea eta hitzaldi emalea da.

Zerrenda luzea da, baina «denaren ginetik, maistra naiz». Horixe nabarmendu du.

Orain, berriz, koska bat goiti egin eta liburua argitaratu du: «Aspaldi nenbilen artikulua egin eta hitzaldiak ematen, baina batik bat pandemiaren geroztik enkargu pila egin zizkidaten, eta horrek gehiago hausnartzeko, gaiari bertze begirada batetik begiratzeko edo ideia batzuk berreraikitzea bide eman zidan. Joan den otsailean, Txalaparta argitaletxeak eta Iratzar fundazioak nire hausnarketak liburuxka formatura ekartzeko eskatu zidaten, eta horren emaitza da liburu hau, bilduma baitan argitaratutakoa».

ten nuen, gure curriculumak eta gure ingurua dekolonizatzeko beharra, eta gure gorpuztean gertatzen direnak dekolonizatzeko beharra. Hori feminismoak aski ongi azaltzen du, eta hezkuntzako kezkekin gurutza daiteke.

Azalduko zenuke?

Dekolonizazioaren begirada azpimarratu nahi nuke. Herri honetan kolonialismoa ari du, eta hezkuntza sisteman kolonialismoa ari du, horretarako sortuak baitaude Frantziako eta Espainiako hezkuntza sistemak. Kanpoko eta barneko kolonizazioak daude. Frantziako eta Espainiako sistemak arras imperialistak eta kolonialistak dira, eta gurean bertze herrialdeetan gertatzen denari, estatutik gabeko nazioa izatearen ondorioz gertatzen zaizkigunak gehitu behar zaizkio, eta horrez gain, gure baitakoa ezabatzeko nahia dago. Egunero ikusten ditugu adibideak, eta beraz, askatu, moztu edo askatzeko moztu beharko da.

Gure hezkuntza sistemak alfabetatzeaz gaindi, frantseste eta espainoltzeko eginak direla diozu...

Eta horrela aitortzen dute. Testu historiko horietako batek horrela dio: «Haurren bihotz xamurretan gure nazioarekiko, -eta bistan da ez dela gure nazioaz ari, Frantziatz eta Espainiaz baizik-, maitasuna txertatzeko helburua du». Badaude bertzelako nahiak ere, alfabetatzeko nahia, adibidez, baina Euskal Herritik eta feminismotik begiratuta hankamotz gelditzen da. Erabat androzentrikoa da, eta ekarpen feministaren bat egiten saiatzean horri bidea moztzen diote. Bistan da inposatzeko nahia dagoela.

Hizkuntza ereduaren gaurko sistema desagerrarazteaz ere ari zara, ikasle guztiak euskalduntzeko murgiltze eredu bakarria aldarrikatuz...

Anakronismo bat da, begirada arras konplexatu batetik sortua. «Gure hizkuntza euskara da» erran eta hezkuntza sisteman hori bermatu beharrean, ereduaren kontu hori sortu zuten. Mundu mailan ez dago horre-

Nora Salbotx Alegria bere liburua eskuartean duela.

lako adibiderik, eta hori diglosia egoera gordin batean sortutakoa da, konplexu aunitz dituen sistema edo hezkuntza politika batetik. Ereduen kontu hori desagertu behar da, ez ditu bermatzen euskararen aldetik gaitasun ona izanzen duten herritarrak, eta garbi erakutsi du segregaziorako tresna izan daitekeela eta jendarte kohesiotik urruntzen gaituela.

Bidea neketsua, zaila eta sakrifizioz bete izan dela ageri da liburuan. Zein izan dira oztopo nagusiak?

Sekulako proiektzio gaitasuna erakusten duen esaldia da. Luis Elizalde 1918an erran zuen logikoa, bidezkoa eta zilegi dela gure euskal hezkuntza izatea, baina hain zuzen horregatik ez dugula esperatzen ahal esta-

tuaren aldetik horrelakorik. Horregatik behin eta berriz aipatzen dut sekula ez zaigula eman, behin eta berriz borrokatu behar izan dugula. Borroka horretan, behar gorrian sortutako herri erantzun bat izan da, kolonialismo horren ondorioz euskara eta gure kulturarekin zerikusia duen begirada guztia desagertzeko arrisku bizian egon da eta bertzeak bertze, hezkuntza tresna gisa erabili izan da horren aitzinean. Behar horri erantzunez, errepublika garaian saiakera antolatuta dezentekoak izan ziren, Francoren garaian ere bai... Ikastolen mugimendua, euskara eredu publikora eramateko borroka... Horiek ez dira egun batetik bertzerera eta aisa

lortu. Gure eskualdeko emakume baserritar euskaldun gazte aunitzi ere zor diegu aitortza, borroka horien karietara, aunitz izan zirelako, bertzeak bertze, ikastola sortu berrietara joan zirenak. Sekulako borroka klandestino izan da, aunitzetan militantzia hutsez egindakoa, eta ez da bide erraza izan.

Bideak zaila izaten segitzen du?

Egunero eskolara etortzen gara, inork ez digu eskolako sarrailan silikona eman, euskarazko jarduerak egiten ditugu... Akaso ez dugu bidea zaila denaren pertzeptziorik, aitzinekoek egindako borrokaren fruituak hartu ditugulako. Baina batzuetan sentsazioa dut eroso gaudela eta lortu beharreko guztia lortu dugula iruditzen zaigula. Eta ez da inondik inora ere horrela. Gaur egun ere curriculumak ehuneko arras handian Parisen eta Madrilan ezartzen dituzte, badakigu *Molac Legearen* karietara nola dagoen Ipar Euskal Herrian murgiltze eredu guztia eztabaidan, baxoa oraino →

«KANPOKO ETA BARNEKO DEKOLONIZAZIOEN BEHARRA DAGO»

«ESPAINOLTZEKO ETA FRANTSESTEKO DIRA HEZKUNTZA SISTEMAK»

Salbotxen hitzetan, euskal hezkuntzaren prozesua «ez da akitua» eta «oraino aunitz dago egiteko».

euskaraz egiteko plantoak egin dituzte ikasleek... Disidentzia ariketa horiek euskara hezkuntza sisteman ez dagoelako aitortua gertatzen dira, eta berdin Nafarroan. Oraino ez dago sare publikoan euskara bermatua eta horren adibidea da Mendigorriko borroka. EAEn iduri du euskara bermatua dagoela, baina ikasturte honetan paratu dute lehendabiziko aldiz Bilboko Otxarkoagoa auzoko eskolan euskara, eta ijito ama batzuen borrokaren ondorioz lortu dute. Oraino aunitz dago egiteko eta arraz beharrezkoak dira herri ekimenetik sortutako proiektu komunitarioak. **Hortaz, hezkuntza sistema hau agortua dela iruditzen zaizu?**

Agortua dagoela erraten dute hainbat eragilek egindako hezkuntzari buruzko txosten aunitzek. Hasteko, egin den eta egiten den guztia aitortu behar da, ez gatoz eskolara denbora galtzera. Are gehiago, hezkuntza sekulako tresna da mundua eta Euskal Herria aldatzeko,

justizia sozialerako eta bertze aunitzetarako, baina badira eraitsi beharreko gauza pila. **Eraitsi beharrekoaren artean, zer nabarmenduko zenuke?**

Bertzeak bertze, parte-hartzea aipatuko nuke. Ikastetxeak, sare publikoak zein kooperatiboak izan, herrira zabaldu behar ditugu, aunitzez ere parte-hartze horizontalagoa bilatu behar dugu; ikasleak erdigunean jarriko duen eredu behar dugu, eta beraz, ikaslea subjektu politiko bat dela aitortu. Gure gorputzak ere aipatzen ditut, gaurko programek subjektibitateak edo izateko modu partikularrak neutralizatzen dituztelako. Nolabait ere patriarkatu kapitalistari interesatzen ez zaizkion identitate edo gorputz

«GAUR EGUNGO HEZKUNTZA SISTEMA AGORTUA DAGO»

horiek guztiak ezabatzeko joera dago, nolabait homogeneizatzeko. Ez zaie aniztasuna eta pentsamendu kritikoa aldarrikatzea interesatzen. Horrekin batera, gentifikazioaren kontua dago, pribatizatzeko joera. Pandemiaren aitzakian Microsoft edo Google dela, jangelak kudeatzeko modua dela, edo eskolaz kanpoko ekintzen kudeaketa dela.... Gure jarduera pribatizatzeko mila modu daude, eta horiei begiratu behar diegu. Burujabetza ttikiekin burujabetza handia egiten dela ulertzea ere garrantzitsua da. Burujabetza handi baterako grina aspaldikoa da herri honetan, baina egunero eragiten ahal dugun burujabetza ttikietan jarri nahi dut arreta. Elikadura burujabe-

«BATASUNERAKO ETA BORROKARAKO GONBIDAPENA EGIN NAHI DUT»

tzak euskara sustatzen ahal du, Errigora da horren adibide, edo euskarak burujabetza teknologikoa, edo feminismoak bat edo bertzea... Elkar elikatzen dute. **Zure ustez, ez dira instituzioen esperoan egoteko garaiak...**

Hala da. Baina bada baleko instituzio bat, udala, hurbilekoa. Gure eskualdean, udalak, berdintasun edo euskara batzordeak, herri hezitzaile dinamikak martxan jartzeko konplize izan ditzakegu. Baina ezin dugu estatua esperoan egon, estatua patriarkala eta kapitalista delako eta komunitarioak ez diren bertze interes batzuetan paratzen dituelako zerbitzuak.

Herri borroka berriez ere ari zara... Beharrezkoa da ados gaudenon artean artikulatzea eta saretzea. Borroka feministak honi guztiari aunitz eman diezaioke, baita euskalgintzak ere, edo aisialdian dabilen jende guztiak... Komunitate pentsamendutik abiatuta saretu behar dugu, gure hezkuntzaz eztabaidatu eta erabaki behar dugu. Nolabait ere, hausnarketarako, batasunerako eta borrokarako gonbidapena egin nahi dut.

Zuk argi duzu: hezkuntza sistema euskalduna, feminista eta burujabetza publikoagoa duzu begiz joa...

Bai, eta publikoa eta burujabetza ez bada ez da euskal hezkuntza sistema izanen. Burujabetza publikoaren kariatara, pribatuaren eta publikoaren arteko eztabaidan, zera gehituko nuke: Sare publikoak edo kooperatiboak izan, zeinen zerbitzura daude hezkuntza sistemak? Gure nahien gibeletik bertze interes batzuk daude eta ez diegu herri harresiz erantzuten. Pareko ikastetxeak ez luke are rioa izan behar, ez genuke zenbat ikasle dituen hark eta zenbat nik jokoan ari behar. Elkarrekin lan aunitz egin dezakegu, ratio duin batzuen alde, eta patriarkatuaren eta espainoldu eta frantsestu nahi gaituzten dinamika guztien kontra borrokatu behar genuke. Sokaren bertze aldean patriarkatua dago, kapitalismoa dago, Espainia eta Frantzia daude.